

Nr 354.

Godkänd av första kammaren den 19 juni 1945.

Godkänd av andra kammaren den 19 juni 1945.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag för budgetåret 1945/46 till instituten för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning m. m.

(Statsutskottets utlåtande nr 185.)

Till Konungen.

I propositionen nr 1 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkterna 116 och 192) föreslagit riksdagen att i avbidan på särskild proposition i ämnet beräkna för budgetåret 1945/46 dels till Bidrag till instituten för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning ett anslag av 234 500 kronor, dels till Kurser för fortsatt utbildning av befattningshavare i kommunal och social tjänst ett anslag av 10 000 kronor, dels ock till Folkhögskolor: Förberedande samhällsvetenskaplig kurs ett reservationsanslag av 15 000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i propositionen nr 153, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för den 9 februari 1945, föreslagit riksdagen att

dels till Bidrag till instituten för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 234 500 kronor;

dels till Kurser för fortsatt utbildning av befattningshavare i kommunal och social tjänst för budgetåret 1945/46 anvisa ett anslag av 10 000 kronor;

dels ock till Folkhögskolor: Förberedande samhällsvetenskaplig kurs för budgetåret 1945/46 anvisa ett reservationsanslag av 15 000 kronor.

I. Socialinstitutens uppgifter.

Till vad departementschefen i detta sammanhang anført har riksdagen givit sin anslutning. I likhet med departementschefen finner riksdagen det sålunda befogat, att socialinstitutet med hänsyn till de betydelsefulla uppgifter som åligga dem erhålla stöd av det allmänna i större utsträckning än hittills varit fallet.

II. Utbildningens organisation m. m.

A. Huvudkurserna.

Den föreslagna omorganisationen innebär att ytterligare en *studielinje* skall tillkomma vid socialinstitutet i Stockholm, nämligen den socialkamerala, vilken närmast återgår på de försök, som gjorts vid det nyinrättade institutet i Göteborg. I likhet med arbetsmarknadskommissionen och överståthållarämbetet vill riksdagen understryka att en för långt driven specialisering kan innebära vådor för de studerande, vilkas möjligheter att välja mellan olika arbetsfält härigenom kunna begränsas. Även ur de mindre kommunernas, särskilt landsbygdskommunernas synpunkt innebär en långt driven specialisering allvarliga risker. Den nya socialkamerala eller socialkommunala linjen bör emellertid kunna tillgodose behovet av allsidig utbildning för kommunalkamrerare i landskommunerna, under det att den kamerala linjen i sin föreslagna utformning väsentligen är avsedd för de större städerna. Riksdagen har därför i likhet med departementschefen funnit sig kunna tills vidare godtaga den föreslagna linjefördelningen under förutsättning att institutets styrelser, där så finnes påkallat, kunna vidtaga erforderliga jämkningar. Riksdagen har sig bekant att ledningen för institutet i Stockholm under sin hittillsvarande verksamhet sökt bilda sig en uppfattning om sina elevs verksamhet även efter avlagd examen och förutsätter att detta vid båda instituten kommer att ske även i framtiden. Särskild uppmärksamhet bör därvid ägnas de erfarenheter, vilka kunna vara ägnade att belysa frågan huruvida samtliga de nämnda studielinjerna äro erforderliga.

Beträffande den *teoretiska undervisningen* har riksdagen icke kunnat underlåta att fästa sig vid att i åtskilliga yttranden kritik riktats mot att så stort utrymme tillmätts ämnet nationalekonomi. Sålunda ha både socialstyrelsen, filosofiska fakulteten vid Lunds universitet, flertalet inom styrelsen för socialinstitutet i Stockholm, centralförbundet för socialt arbete, svenska fattigvårds- och barnavårdsförbundet samt svenska landskommunernas förbund ansett mer eller mindre radikala begränsningar i detta hänseende påkallade, medan däremot allenast styrelsen för socialinstitutet i Göteborg och svenska stadsförbundet hävdade en motsatt uppfattning. I detta sammanhang må framhållas, att två ledamöter av socialutbildningssakkunniga i särskilt yttrande framställt kritik mot den föreslagna beräkningen av studietidens längd och därvid särskilt framhållit, att det avsedda kunskapsmättet i national-

ekonomi icke torde kunna inhämtas inom den beräknade tiden. Riksdagen delar för sin del departementschefens mening om värdet av en undervisning som ger vana att se problemen i större sammanhang men finner å andra sidan att betydelsen av detta moment ej får överdrivas på bekostnad av en nödvändig begränsning av studietiden. Även om, såsom departementschefen framhåller, den för ämnet nationalekonomi beräknade studietiden av ungefär två månader knappast för närvarande kan reduceras, finner riksdagen det önskvärdt att någon ökning därutöver icke utan starka skäl bör komma i fråga. Vidare finner riksdagen det påkallat, att frågan om de nationalekonomiska studiernas omfattning och värde ur praktisk synpunkt upptages till förnyad omprövning, då större erfarenhet kunnat vinnas rörande de utexaminerades duglighet för skilda uppgifter.

Även när det gäller den *praktiska utbildningen* vill riksdagen understryka departementschefens uttalande att de erfarenheter som kunna vinnas i längden måste bli utslagsgivande.

Frågan om *inträdesfordringarna* till socialinstituten har upptagits till ingående diskussion av såväl departementschefen som de sakkunniga. Den lösning som förordats innebär att antalet av de studenter vilka skola kunna antagas utan inträdesprov begränsas till 70 per år vid institutet i Stockholm. Tillträdet för dem, som sakna högre skolbildning, skall vidare underlättas därigenom att tills vidare vid en folkhögskola inrättas en samhällsvetenskaplig tredje årskurs, vid vilken betyg skola givas. De som med goda betyg genomgått sådan kurs skola i likhet med den nyssnämnda kategorien av högst 70 studenter kunna vinna inträde vid socialinstituten utan särskilt inträdesprov.

Riksdagen skulle i och för sig finna det tilltalande om — såsom landsorganisationen förordat — för alla sökande gemensamma inträdesprov kunde anordnas vid socialinstituten. De praktiska skäl, vilka anförts mot en sådan lösning, synas emellertid vara övertygande, och riksdagen finner därför ej skäl till erinran mot departementschefens yttrande i detta hänseende.

Vad åter beträffar den föreslagna samhällsvetenskapliga tredje årskursen vid folkhögskolorna finner riksdagen att en utbildningskurs av detta slag i och för sig skulle kunna få ett betydande värde både ur den allmänt medborgerliga bildningens synpunkt och såsom en förberedelse för dem som ämna söka inträde vid något av socialinstituten. Kursens föreslagna organisation är emellertid ägnad att väcka vissa farhågor. Folkhögskolans centrala uppgift, den medborgerligt fostrande verksamheten, kan möjligen röna mindre fördelaktiga verkningar genom tillkomsten av en tredje årskurs, vid vilken betyg skola ges och som är avsedd som förberedelse för annan högre utbildning av specialiserad karaktär. Skola å andra sidan graderade betyg icke förekomma, torde emellertid konsekvensen kräva, att de som efter genomgång av en sådan kurs söka inträde vid socialinstituten i likhet med flertalet övriga sökande underkastas inträdesprov. Riksdagen beaktar de fördelar för denna kategori av sökande, vilka

skulle kunna följa med den av departementschefen föreslagna anordningen, men måste för sin del tillmäta de ovan anförda riskerna för folkhögskolans allmänna karaktär större betydelse. Riksdagen anser sig sålunda kunna bevilja anslag till den föreslagna, försöksvis anordnade kursen endast under förutsättning dels att denna icke får karaktären av tredje årskurs utan blir en fristående, till viss folkhögskola förlagd kurs i samhällsvetenskapliga ämnen, dels ock att graderade betyg icke skola förekomma. I enlighet med vad departementschefen framhållit bör skolöverstyrelsen med särskild uppmärksamhet följa kursen och med stöd av därunder gjorda iakttagelser verkställa en utredning av de berörda problemen ur alla ifrågakommande synpunkter.

Riksdagen vill beträffande socialinstitutens inträdesfordringar slutligen understryka, att en allmän ökning av förpraktiktiden utöver det normala måttet bör motarbetas. Detta utesluter dock icke, att väl vitsordad förpraktik av väsentligt större omfattning än den reguljära kan tillmätas ett betydande värde.

B. Särskilda utbildningsfrågor.

I likhet med socialutbildningssakkunniga har departementschefen funnit sig icke kunna tillstyrka anordnandet av en lägre utbildningslinje inom socialinstitutens verksamhetsområde. Under remissförfarandet ha emellertid mot denna mening rests bestämda invändningar, vilka enligt riksdagens mening icke bort utan vidare avvisas. Inom den kommunala förvaltningen finnas åtskilliga befattningshavare, vilka stanna kvar på tjänster, för vilka den högre utbildningen innebär en överkvalificering. Det är visserligen riktigt, att det i många fall ej i förväg kan avgöras, i vilka fall så sker, och att möjlighet till framtida befordran således bör stå öppen för de lägre befattningshavarna. I den mån för detta ändamål erfordras ytterligare utbildning, kan man emellertid påräkna, att vederbörande kommuner bevilja sina tjänstemän för ändamålet erforderlig ledighet. Farhågorna för att en lägre utbildning skulle så att säga konkurrera ut den högre synas dessutom vara överdrivna. Att märka är att exempelvis på det tekniska området tillvaron av gymnasieutbildade ingenjörer alls icke gjort högskoleingenjörerna överflödiga. Med hänsyn till de uttalanden som gjorts i ett flertal remissyttranden anser riksdagen det önskvärt att en utredning genom Kungl. Maj:ts försorg verkställes beträffande frågan, huruvida och på vilket sätt vid sidan av den föreslagna partiella utbildningen även en lägre utbildningskurs bör anordnas.

I övrigt har vad departementschefen i denna del anført icke givit riksdagen anledning till erinran eller uttalande.

C. Socialinstitutens förhållande till universitet och högskolor.

Viktiga skäl tala enligt riksdagens mening för att vägar till universitet och högskolor öppnas för dem som utan föregående studentexamen genomgått socialinstitutet. Det förefaller i och för sig lämpligt att detta sker genom en

allmän föreskrift, innefattande bestämmelser om den komplettering av språkkunskaperna, som kan vara erforderlig. Å andra sidan måste väsentlig betydelse tillmätas de invändningar mot sakkunnigförslaget, som i denna del gjorts av universitetskanslern. Den slutliga lösningen av frågan torde därför böra anstå till dess sådan erfarenhet vunnits, att efter ytterligare utredning generella bestämmelser kunna utfärdas.

I övrigt har vad departementschefen i denna del anfört icke givit riksdagen anledning till erinran eller uttalande.

III. Utbildningskapaciteten.

Mot de beräkningar av den erforderliga utbildningskapaciteten, vilka gjorts av socialutbildningssakkunniga, finner riksdagen i likhet med departementschefen icke skäl att göra någon erinran.

IV. Studietidens ekonomi.

I likhet med departementschefen finner sig riksdagen med hänsyn till i detta fall föreliggande särskilda omständigheter kunna bifalla att kurs- och examensavgifterna borttagas.

Vad därefter beträffar stipendierna har departementschefen förordnat att understöd skall utgå i huvudsak efter de normer, som gälla för stipendier till elever vid bland annat folkhögskola. Med hänsyn till vad Kungl. Maj:ts nämnda avseende föreslagit innevarande års riksdag har det högsta stipendiebeloppet beräknats till 75 kronor per månad.

Riksdagen får erinra därom, att innevarande års riksdag i anledning av ovannämnda förslag om ett högsta stipendiebelopp av 75 kronor för månad åt eleverna vid folkhögskola i sin skrivelse nr 8 anfört, att åtskilliga skäl talade för principen att helt obemedlade elever borde kunna få alla sina kostnader för genomgång av en folkhögskolekurs täckta genom stipendier, helt eller delvis av statsmedel. Sedermera har riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående studiehjälp åt landsbygdens ungdom i skrivelsen nr 351 uttalat, att starka skäl talade för den principen, att stipendierna för såväl teoretiska som praktiska studier för helt obemedlade studiebegåvade lärjungar från både landsbygden och städer och tätorter avpassades så, att de i huvudsak gäve full behovstäckning. Riksdagen förutsatte, att samtliga stipendiefrågor av detta eller liknande slag om möjligt redan vid nästa års riksdag komme att lösas i överensstämmelse med den sålunda angivna principen. I avvaktan härpå och för att redan vid innevarande års riksdag i viss mån tillmötesgå det ovannämnda önskemålet fann riksdagen sig böra redan nu vidtaga en jämkning i det beträffande ungdom från landsbygden föreslagna högsta stipendiebeloppet. För att giva den stipendieutdelande myndigheten önskvärd rörelsefrihet vid stipendieutdelningen ansåg riksdagen att i särskilda fall,

nämligen då det vore fråga om helt obemedlade lärjungar, stipendiebeloppet borde kunna utgå med högst 800 kronor för läsår.

Riksdagen finner de skäl, vilka föranlett ifrågavarande jämkning av stipendiebeloppen beträffande den sistnämnda gruppen av studerande ungdom, vara tillämpliga även i fråga om de studerande vid socialinstituten. Till följd av utbildningstidens fördelning på teoretiska studier och praktik stöter det emellertid i detta fall på svårigheter att fastställa ett visst högsta stipendiebelopp för läsår. Riksdagen har därför — med tillämpning av de grunder vilka föranlett den ovannämnda beräkningen av ett högsta stipendiebelopp av 800 kronor för läsår — beslutat, att beträffande de studerande vid socialinstituten tills vidare under nästa budgetår stipendiebeloppen i särskilda fall, nämligen då det är fråga om helt obemedlade lärjungar, må kunna stiga till 90 kronor för månad, dock för hela studietiden högst 1 900 kronor. Till frågan om medelsbehovet för ändamålet återkommer riksdagen i det följande.

Departementschefen har icke föreslagit att någon central myndighet erhåller i uppdrag att handhava stipendietillsättningen. Riksdagen har icke funnit något att invända häremot, enär anslagen för stipendier fördelas på de båda socialinstituten, och riksdagen förutsätter, att socialinstitutens organ vid tillämpning av de ovan förordade grunderna för utdelningen av stipendier komma att samråda med studielånenämnden.

Vad departementschefen i övrigt under detta avsnitt anfört har icke givit riksdagen anledning till erinran eller uttalande.

V. Socialinstitutens administration m. m.

A. Personalfrågor.

Riksdagen delar departementschefens uppfattning om vikten av att socialinstituten få en ur olika synpunkter högt kvalificerad lärarkår och att inrättandet av ett antal fasta lärarbefattningar icke längre torde kunna uppskjutas. Å andra sidan torde det, som av departementschefen i likhet med universitetskanslern framhållits, icke vara nödvändigt att kräva docentkompetens av samtliga dessa lärare. När det gäller antalet har i ett par remissyttranden, bland annat av styrelsen för socialinstitutet i Stockholm, gjorts gällande att någon fast lärarbefattning i nationalekonomi icke skulle vara erforderlig och att därför vid institutet i Stockholm endast tre fasta lärartjänster skulle behöva nyinrättas. Någon nämnvärd ekonomisk besparing uppkommer icke genom denna inskränkning, enär anlitaandet av utomstående lärarkrafter torde draga ungefär samma kostnader som åtgå till avlönande av en fast anställd lärare. Med hänsyn jämväl till vad riksdagen tidigare anfört rörande en omprövning av det utrymme, vilket bör tillmätas ämnet nationalekonomi, synes det dock riksdagen lämpligt att lärarbefattningen i detta ämne ej får fast karaktär förrän närmare erfarenhet vunnits.

Vad därefter beträffar lönerna för lärare och övriga befattningshavare vid

instituten har departementschefen föreslagit att dessa skola beräknas i enlighet med vissa lönegrader i civila icke-ordinarie-reglementets löneplan Eo, trots att instituten bevara sin ställning av särskilda, halvstatliga stiftelser. Sålunda skulle lönerna beräknas enligt lönegrad Eo 28 för fast anställda lärare i examensämnen, Eo 26 för lärare i praktisk socialvård, Eo 22 för bibliotekarien och Eo 16 för de biträdande lärarna i praktisk socialvård. Riksdagen, som i likhet med departementschefen funnit det lämpligt att de fast anställda lärarna i examensämnena erhålla samma löneförmåner som lektorer, finner lönen för dessa böra beräknas i enlighet med lönegrad A 27. I övrigt torde löneplan Eo kunna ligga till grund för löneberäkningarna. Departementschefens förslag föranleder härvidlag från riksdagens sida ingen annan erinran än att bibliotekarietjänsten bör, med hänsyn till att de därmed förenade åliggandena numera äro så omfattande att befattningen har karaktär av heltidstjänst och till den ståndpunkt innevarande års riksdag intagit till löneställningen för jämförliga befattningar vid statens arkiv, bibliotek och museer, avlönas i enlighet med lönegraden Eo 23. Riksdagen förutsätter härvid att krav på avlagd licentiatexamen uppställas för befattningen.

I avvaktan på att pensionsfrågan för institutets lärare och tjänstemän finner sin lösning torde mot de vanliga pensionsavdragen svarande belopp tills vidare böra innehållas vid lönernas utbetalande.

Departementschefens yttrande i denna del ger i övrigt icke anledning till någon erinran från riksdagens sida.

B. Socialinstitutens ledning m. m.

Vad departementschefen anfört har icke givit riksdagen anledning till annat uttalande, än att riksdagen vill framhålla, att staten bör vara minst lika starkt företrädd som Stockholms stad i ledningen för socialinstitutet i Stockholm.

VI. Lokalfrågor.

Vad departementschefen i denna del anfört har icke givit riksdagen anledning till erinran eller uttalande.

VII. Anslagsberäkningar.

Bidragsanslaget till socialinstitutet.

Med hänsyn till vad riksdagen i det föregående anfört beträffande grunderna för de högsta stipendiebeloppens beräkning torde en mindre jämkning av anslagsbeloppen bli erforderlig. Riksdagen har därför beslutat, att för budgetåret 1945/46 anslaget till Stockholmsinstitutet höjes med 3 000 kronor till 153 000 kronor och anslaget till Göteborgsinstitutet med 1 500 kronor till 86 000 kronor.

I övrigt har vad departementschefen under detta avsnitt anfört icke givit riksdagen skäl till erinran eller uttalande.

Anslag till kurser för fortsatt utbildning av befattningshavare i kommunal och social tjänst. Anslag till förberedande samhällsvetenskaplig kurs vid folkhögskola.

De av departementschefen gjorda anslagsberäkningarna föranleda från riksdagens sida icke någon erinran. I detta sammanhang vill riksdagen likväl erinra därom att riksdagen i det föregående funnit sig kunna bevilja anslag till förberedande samhällsvetenskaplig kurs vid folkhögskola under förutsättning bland annat att denna blir fristående och icke får karaktären av tredje årskurs.

Under återopande av vad riksdagen sålunda anför, får riksdagen anmäla, att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag,

dels till *Bidrag till instituten för socialpolitisk och kommunal utbildning och forskning* för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisat ett anslag av 239 000 kronor;

dels till *Kurser för fortsatt utbildning av befattningshavare i kommunal och social tjänst* för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisat ett anslag av 10 000 kronor;

dels ock till *Folkhögskolor: Förberedande samhällsvetenskaplig kurs* för budgetåret 1945/46 under åttonde huvudtiteln anvisat ett reservationsanslag av 15 000 kronor.

Stockholm den 19 juni 1945.

Med undersåtlig vördnad.